

Cronica de la Nürnberg (1493) – preliminarii, performanțe, urmări

Măriuca Radu

Abstract: *The Nuremberg Chronicle, entitled Liber Chronicarum (in Latin), Schedelsche Weltchronik (in German), also called “Chronicles’ chronicle” definitely represents a monument of the German printing. Its creation, planned in the finest details, was due to an adequate union of thinking and power of money. The printing place was not at all accidentally chosen as Nuremberg, free imperial city, with all the privileges resulting from this position, was one of the most important economic and cultural centres in Germany during 15th century.*

The initiative of printing the Chronicle belonged to famous personalities of those times who use to live in the same street, called “Unter der Veste” (in translation, the street under the citadel). The preparations, including economic and technical aspects, lasted several years and were carried out in secret. The first chronicles in Latin were issued on 12 July 1493, followed by the German edition on 23rd December. Printed on paper of an exceptional quality and comprising a rich and diversified illustration, the Chronicle had a great success.

Based on archive research, the number of copies in Latin language reached 1300-1400 and 700 in German, out of which 1255 are considered to have remained in public and private collections (928 in Latin and 327 in German); the auction sales carried out starting with 1906 in the Germanic space led to other 155 copies in Latin and 483 in German. Thus, the sum presently reaches 1568 copies out of which 1085 in Latin and 483 in German. For Romania, 15 copies are estimated, preserved in public and private collections.

A special emphasis must be given to the world and Europe maps, included in the Chronicle’s files. The Europe map ascribed by the German humanist Hieronimus Münzer counts among the first printed creations that emphasize the Romanian space.

Key words: *The Nuremberg Chronicle, the beginnings of the printing house, Nuremberg, Germany, the 15th century.*

Cuvinte cheie: *Cronica de la Nürnberg, începuturile tipografiei, Nürnberg, Germania, sec. XV.*

Cronica de la Nürnberg, intitulată Liber Chronicarum (în variantă latină), Schedelsche Weltchronik (în variantă germană), supranumită și „Cronica cronicilor” reprezintă fără îndoială un monument al tiparului german, realizarea sa, gândită în cele mai mici detalii, datorându-se unei fericite îmbinări a gândirii și a puterii banului. Locul tipăririi ei nu a fost deloc întâmplător, Nürnbergul, oraș liber imperial, cu toate privilegiile care decurgeau din acest statut, fiind unul din cele mai importante centre economice și culturale ale Germaniei secolului al XV-lea.

Din punct de vedere al înfățișării, Nürnbergul nu se deosebea de oricare oraș occidental, fiind flancat de ziduri puternice, turnuri, porți și bastioane. Cei 25.000 de locuitori ai săi erau în principal meșteșugari și negustori prosperi, datorându-și averea priceperii și spiritului de inițiativă¹. Mărfurile lor, erau atât de bune, încât pentru mai multe secole vor deveni prototipul calității germane². În același timp orașul era placa turnantă a comerțului pe uscat între Italia și vastele debușeuri din nordul și estul Europei, la care se adăuga și Levantul³. Capitalurile acumulate situau orașul pe locul al doilea după Augsburg, unde trona mult-temuta familie a bancherilor Fugger. Orașul se afla în faza de apogeu a capitalismului renascentist. Tot mai mulți meșteri atrași de mirajul prosperității se stabilesc aici, considerând orașul ca a doua lor patrie, printre ei se numără tipograful, gravorii, legătorii de cărți și papetarii. Astfel, arta tiparului va lua o amploare greu de depășit; întemeietorul ei, Sesenschmidt îi deprinsese tainele de la însuși Gutenberg. Odată cu ea se lărgeste sfera comunicării atât între umaniștii care alcătuiesc o veritabilă elită culturală europeană, dar și între negustorii veniți aici din pricina deselor târguri, din toate colțurile continentului.

¹ Mirow 1990, 256; Schieber 2000, 10-15.

² Sub denumirea de „Nürnberg Waaren” erau cunoscute mărfurile provenind din Germania și la începutul secolului al XIX-lea, de ele beneficiind Transilvania și în special Brașovul; numeroase documente aflate în arhiva Gremiului românesc din Brașov atestă acest lucru. Vezi și Pavlescu 1970, 65.

³ Pörtner 1978, 599-600.

Bogăția a avut repercusiuni și asupra locuinței și modului de viață. Mândrul patriciat și-a construit reședințe fastuoase, ducând un trai pe măsura rangului; pe una din străzile centrale ale orașului, numită pe acea vreme „Unter der Veste”⁴, iar astăzi Burgstrasse, au locuit toate personajele legate într-un fel sau altul de destinele „Cronicii de la Nürnberg”, considerată „produsul unei bune vecinătăți, alcătuită din oameni cu aspirații economice comune”⁵.

Personajele Cronicii

Pentru a înțelege complexitatea acestei opere monumentale a tiparului german devine necesară o scurtă trecere în revistă a vieții și activității personajelor care au scos-o la lumină, ale căror destine s-au întrepătruns timp de mai multe decenii.

Sebald Schreyer (1446-1520) membru al marelui consiliu orășenesc și curator al bisericii Sf. Sebaldus și-a pus amprenta mecenatului pe toate marile întreprinderi culturale ale timpului. Om de o vastă cultură, umblat prin lume și-a sporit averea în urma afacerilor cu metale și pietre prețioase. La toate acestea l-a ajutat și căsătoria cu Margarete Kammermeister, fiica unui negustor prosper. Reședința sa, aflată pe „Unter der Veste”, la numărul 9, îi trăda rangul. Interiorul ei era împodobit conform gustului epocii cu fresce cu subiecte antice, iar pe pereții căptușiți cu panouri din lemn erau sculptate versuri ale marelui umanist Konrad Celtis (1459-1508), descoperitorul Tabulei Peutingeriene, singura hartă pe care Antichitatea ne-a transmis-o.

Vecinul său era **Michael Wolgemut** (1437-1519), care locuia pe aceeași stradă la numărul 21. Provenit dintr-o familie de pictori, se căsătorește cu văduva maestrului său, punând bazele unei afaceri înfloritoare, ajutat fiind și de fiul său vitreg Wilhelm Pleydenwurff (c.1460-1494). În atelierul său, Albrecht Dürer (1471-1528) „ucenicul genial” și-a petrecut primii patru ani de învățătură, perioadă care a coincis cu preparativele în vederea realizării Cronicii (1486-1490), despre care, cercetări recente, impulsionate și de reunificarea unor colecții datorată căderii zidului Berlinului au demonstrat o contribuție însemnată la ilustrarea acesteia, ceea ce, anterior se intuia numai⁶. Wolgemut aprovizionă din punct de vedere artistic manufactura vecinului său de la numărul 3, care nu era altul decât **Anton Koberger** (c.1445-1513), unul dintre marii tipografi ai Germaniei, al cărui nume era pronunțat cu același respect la Cracovia, Budapesta, Milano, Veneția, Paris și Lyon. Koberger provenea dintr-o familie de meșteșugari, fiind inițial aurar; ca și alții s-a dedicat trup și suflet artei tiparului, unde a făcut epocă. Până la sfârșitul secolului, tipografia sa înzestrată cu 24 de prese și 100 de calfe a scos pe piață în jur de 250 de cărți în domenii diferite. Faima sa europeană s-a datorat calității tehnice a lucrărilor tipărite de el dublată de calități manageriale excepționale, fiind unul dintre pușinii întreprinzători care posedă o rețea de desfacere acoperind practic întreaga Europă⁷. Hărnicia i s-a prelungit și în viața privată, din cele două căsătorii ale sale rezultând 25 de copii.

Hartmann Schedel (1440-1514) autorul textului, ocupantul casei cu numărul 19 era medic al orașului și consilier comunal; pe lângă meseria și funcțiile oficiale pe care le-a ocupat, Schedel a fost probabil cel mai mare colecționar al vremii sale. Biblioteca sa, impresionantă era alcătuită din manuscrise și cărți, dintre care unele rarissime erau legate de începuturile nebuloase ale nobilei arte a tiparului. Conducându-se de deviza: „colligite fragmenta ne pereant”⁸ (nu lăsați fragmentele să piară) Schedel a colecționat cu pasiune mergând până la efectuarea unor schimburi neechivalente, profitând de naivitatea interlocutorilor. Albert Flocon amintea despre un asemenea episod sugestiv când Schedel dăruia unui călugăr în schimbul unui manuscris prețios o frumoasă cutie de bomboane cu anason⁹. Și Schedel era fiu al orașului; s-a născut la 13 februarie 1440, rămânând de timpuriu orfan de ambii părinți. A fost tutelat de vărul său Hermann, mai în vârstă cu 30 de ani, medic în Augsburg, posesor și el al unei bogate biblioteci, pe care Schedel o va moșteni. La 16 ani îl găsim înmatriculat la universitatea din Leipzig, devenind un an mai târziu *Baccalaureus*. Apoi studiază jurisprudența, în paralel frecventând un cerc de tineri a căror pasiune comună era studierea vechilor texte. Perioada petrecută la Leipzig coincide cu începuturile pasiunii de colecționar, cu precădere a manuscriselor. În august 1462 ajunge la Padova, unde în paralel cu dreptul studiază medicina. Climatul cultural al Italiei îi stimulează pasiunea de colecționar. În 1466 devine doctor în medicină, practicând-o la început la Nordlingen, apoi la Amberg. Va scrie între timp și un tratat despre ciumă. În 1484 consiliul orășenesc al localității natale îl cheamă pentru a-i deveni membru și medic șef al orașului; pasiunea sa pentru carte și manuscris îi aduc porecla de *Bibliofag*, fiind considerat de contemporani „mai mult receptiv decât productiv”¹⁰. Negenial, dar extrem de harnic, așezat, conștient de valoarea sa a fost un

⁴ În traducere: „sub cetate”; Veste = Festung; pe vremea aceea străzile sau grupurile de străzi erau denumite în funcție de caracteristici.

⁵ Pörtner 1978, 611.

⁶ Zahn 2002, 209-210.

⁷ Schatz 1995, 21-24.

⁸ Flocon 1976, 165.

⁹ Flocon 1976, 165.

¹⁰ Pörtner 1978, 603.

reprezentant de seamă al timpului său. În viața sa personală a avut parte de două căsătorii din care au rezultat 12 copii. Părintele său spiritual a fost Enea Silvio Piccolomini (1405-1464), viitorul papă Pius al II-lea din 1458, unul din marii reprezentanți ai umanismului european, ale cărei scrieri le va folosi în Cronică (inclusiv pasajele dedicate spațiului românesc).

Ce-i mai lega pe acești oameni în afara de vecinătate? Documentele contemporane sugerează că nu s-au eschivat de la plăcerile lumești, vinul și *ars amandi*, ocupând un loc bine stabilit; casele lor erau deschise petrecerilor și discuțiilor cu conținut, fiind frecventate de mari personalități ale epocii. Poate că i-a ajutat și sintagma „jumătate profesor, jumătate elev!”¹¹. Ei rămân reprezentanți tipici ai perioadei de ascensiune a burgheziei, care încet, dar sigur prelua, prin puterea banului și a ascuțimii minții, privilegiile aristocrației.

Preparative

Cu o asemenea concentrare de forțe, drumul Cronicii era deschis; din fericire, pe baza numeroaselor mărturii păstrate, preparativele, tipărirea și distribuirea acesteia sunt relativ simplu de reconstituit, constituind un model și pentru alte tipăriri contemporane. „Cronica” a fost gândită să fie perfectă, sub toate aspectele și în toate fazele, de la pregătire și până la distribuție; nu se știe, în accepțiune modernă dacă părinții ei au intuit că va fi primul „best-seller” al Renașterii¹². Și pentru ca totul să fie perfect trebuie menționat că orașul devenise și cel mai important centru cartografic al Germaniei, unde Martin Behaim (1459-1507) și el locuitor al aceleiași străzi avea să realizeze în anul în care Columb ajungea în Lumea Nouă primul glob pământesc, intitulat sugestiv „Erdapfel” (ceea ce, în traducere înseamnă „pământul ca un măr”).

Inițiativa i-a aparținut lui Sebald Schreyer, căruia i s-a asociat și cumnatul său, Sebastian Kammermeister. Cei doi, în calitate de editori și finanțști au încheiat la 29 decembrie 1491 un contract cu Michael Wolgemut și cu fiul său vitreg Wilhelm Pleydenwurff, în vederea scoaterii unei producții comune de carte¹³. Documentul păstrat conține numeroase detalii tehnice și financiare (inclusiv asupra câștigurilor și pierderilor). Riscul economic era asumat de Schreyer și Kammermeister. Ei au avansat suma de 1.000 de florini, bani lichizi, având asigurarea că Wolgemut va începe imediat pregătirea clișeelelor din lemn, necesare tipării. După ce, la 21 ianuarie, suma a fost achitată, cvartetul Schreyer, Kammermeister, Wolgemut, Pleydenwurff a încheiat o înțelegere scrisă cu tipograful Anton Koberger (și aceasta s-a păstrat posterității). Koberger nu și-a pus la dispoziție capitalul, mulțumindu-se doar cu rolul de tipograf salariat. În schimb, s-a angajat cu procurarea hârtiei, dând totodată asigurarea fermă că nu va înstrăina sub nici o formă probele de tipar și că le va ține în cel mai strict secret (această prevedere va fi aplicată și ilustratorilor).

Deși nu apare menționat pe nici unul din contractele încheiate în perioada 1491-1508, se pare că Schedel era pregătit pentru proiectul unei „newen Cronik”, încă din 1487¹⁴; paternitatea lui Schedel asupra textului este probată prin păstrarea manuscrisului adnotat și prin inserarea monogramei sale în produsul final. Neexistând încă o reglementare a copy-right-ului, Schedel nu a găsit necesar să-și citeze sursele. După toate probabilitățile el a folosit doar informațiile oferite de biblioteca sa, îmbogățită în această perioadă de moștenirea lăsată de vărul său Hermann.

Cu toate că Schedel era un umanist prin educație și formație intelectuală, cronica scrisă de el se situează în tradiția istoriilor universale ale Evului Mediu, prezentând lumea în șase epoci, de la Creație și până în momentul redactării, fiind vorba despre împăratul Maximilian I, care a domnit de la 1486 și până la 1519. O a doua parte este consacrată descrierii principalelor țări și orașe, fiind inclus tot ceea ce nu intrase în segmentul anterior. În ceea ce privește sursele (așa cum s-a mai arătat) Schedel i-a utilizat pe antici dar și pe autorii umaniști contemporani, inclusiv scrierile biblice și pe cele ale părintelui său spiritual Enea Silvo Piccolomini. Textul ne apare astăzi greoi, chiar hilar; cu toate acestea el era destinat să hrănească, conform gustului epocii setea de cunoaștere a oamenilor față de lumea în care trăiau și a unor ținuturi îndepărtate. O oarecare valoare documentară aveau descrierile țărilor, orașelor și a unor aspecte ale vieții cotidiene. Acest exercițiu de erudiție are totuși meritul de a fi rămas un punct de pornire pentru descrierile ulterioare, rămânând totuși o uriașă compilație.

În patrimoniul bibliotecii din Nürnberg (cea mai veche bibliotecă municipală din lume) se păstrează cele două manuscrise utilizate în vederea tipării; schițele de punere în pagină, realizate în creion indică așezarea ilustrației și numeroasele modificări intervenite pe parcurs. În afara numelor consacrate mai apar și cele ale lui Georg Alt (către 1440/1450-1510), copistul și traducătorul ediției germane și Konrad Celtis, „poeta laureatus”, care se angaja să revizuiască textul latin pentru o nouă ediție care nu s-a mai realizat niciodată¹⁵.

¹¹ Pörtner 1978, 603.

¹² Afirmația a fost făcută de Frédéric Barbier, fiind preluată de Alain Mercier. Vezi Mercier 2003, 267.

¹³ Zahn 2003, 207-208.

¹⁴ Pörtner 1978, 608.

¹⁵ Zahn 2003, 207-208.

Păstrarea desenelor preparatoare și reorganizarea acestora în contextul unificării Germaniei au certificat supozițiile avansate de către marii specialiști ai domeniului și anume că pe lângă contribuția lui Wolgemut și Pleydenwurff la realizarea ilustrației s-a evidențiat și tânărul Dürer. Acum a fost lămurită pe deplin paternitatea scenei dansurilor macabre. Aceste descoperiri au prilejuit la începutul anilor '90 ai secolului XX organizarea unor expoziții impresionante. De asemenea studiarea filigranelor a indicat proveniența italiană a hârtiei¹⁶.

La un an și patru luni de la încheierea contractului Koberger, mai precis la 12 iulie 1493, au fost livrate primele exemplare din ediția latină a Cronicii, urmată, la 23 decembrie, același an, de cea germană.

Ambele ediții au fost tipărite pe o hârtie de o calitate excepțională, în format „regal” (47×32,5 cm). Ediția latină număra 326 file, iar cea germană 997 (inclusiv cele nenumerotate).

Ilustrația

O mențiune specială merită ilustrația, însumând 1804 xilografuri, pentru care s-au folosit 652 de clișee, ceea ce transformă această operă în cea mai remarcabilă carte ilustrată a timpului său. Unicitatea acestei creații constă atât în abundența imaginilor de tot felul (portrete de sfinți, personalități ale bisericii și împărați, scene biblice „actualizate”, imagini ale unor țări și orașe), cât și într-o iscusită punere în pagină. Nu lipsesc din această enumerare nici prietenii autorilor: Papa Pius al II-lea și cardinalul Cusanus.

De un interes constant s-au bucurat și imaginile țărilor și orașelor descrise. Este adevărat că unele sunt fanteziste, în schimb, 32 sunt inspirate din realitate, fiind considerate „cele dintâi ridicări topografice ale orașelor Renașterii”¹⁷. În mod firesc cea mai completă viziune se oprește asupra orașului Nürnberg, redat cu numeroase detalii; se remarcă silueta bisericii Sf. Sebaldus (monument de referință care adăpostește mormântul sfântului) și moara de hârtie plasată în prim-plan în afara zidurilor. Deosebită este și caracterizarea făcută acestui oraș: „Nürnbergul este cel mai important și pe departe cel mai vizitat oraș al Germaniei și în afara ei. Este cel mai important oraș economic al Germaniei, cu o comunitate mândră și case frumoase”. Și Schedel termina acest capitol afirmând cu o nedisimulată mândrie: „fiecare oraș are importanța pe care i-o conferă istoria”¹⁸. Tot din realitate mai sunt inspirate și alte orașe germane (Ulm, Augsburg, Strasbourg, Bamberg, Basel, Breslau) austriece (Viena, Linz), italiene (Florența, Roma, Genova), Buda și chiar îndepărtatul Rodos (a cărui cetate impozantă aflată pe vremea aceea în stăpânirea ordinului Ioaniților, străjuită de mori de vânt poate fi admirată și astăzi). Celor fanteziste (inclusiv Parisului) li s-a aplicat un procedeu simplu: zidurile, turnurile, bastioanele și bisericile au fost desenate după modelele știute și asamblate în diferite variante: estului Europei și Orientului Apropiat (excepțând Ierusalimul) li se conferă un aspect occidental.

O întrebare ridicată frecvent de către cercetători a constat în identificarea surselor acestor imagini; concluziile trase relevă mai multe căi de transmitere a materialului vizual: este sigur că Nürnbergul a fost realizat „pe teren”; probabil, că orașele mai apropiate au fost lucrate de calfe, altele au fost inspirate după publicații contemporane, provenite chiar din biblioteca lui Schedel; este de asemenea posibil ca unele știri să fi parvenit prin întinsa rețea a lui Koberger (inclusiv Buda); mai există și ipoteza folosirii unor informații aduse de călătorii și negustorii reveniți din diferitele colțuri ale lumii. Se poate afirma că și pe această cale vizuală se pot reconstitui legăturile comerciale și culturale ale acestui oraș cu lumea¹⁹.

Prețuri

Imediat după apariție, cartea a fost practic distribuită în întreaga Europă. Documentele păstrate (contracte, registre de socoteli și chitanțe de mână) au permis cercetătorilor să reconstituie atât numărul total de exemplare vândute sau rămase în stoc, cât și fluctuațiile prețurilor în decursul mai multor decenii. Concluziile acestora au relevat o multitudine de aspecte. S-a estimat un tiraj total de 1300-1400 de exemplare în latină și 700 în germană, din totalul cărora ar mai fi rămas în colecții publice și particulare 1255 (928 în latină și 327 în germană); vânzările la licitații efectuate începând cu 1906 în spațiul germanic au mai dus la apariția a încă 155 de exemplare în latină și 483 în germană. Astfel suma se ridică în prezent la 1568 de exemplare, din care 1085 în latină și 483 în germană²⁰. Conform catalogului incunabilelor întocmit de cercetătoarea Maria Schatz²¹, în țara noastră se păstrează în colecții publice și particulare 15 exemplare ale Cronicii, din care 11 în variantă latină, două în variantă germană și alte două aparținând ediției populare a lui Schönsperger.

¹⁶ Zahn 2003, 207-208.

¹⁷ Zahn 2003, 207.

¹⁸ Mercier 2003, 267.

¹⁹ Pörtner 1978, 610-611.

²⁰ Zahn 2003, 207-208.

²¹ <http://www.cimec.ro/scripts/Carte/incunabile>

Există diferite informații și în legătură cu prețurile practicate; în timp ce prețul de vânzare en-gros era la nivelul anului 1499 de 8 florini pentru un exemplar colorat și legat și 3 florini pentru unul necolorat și nelegat, cumpărătorul trebuia să scoată din pungă 10,4-12 florini pentru un exemplar colorat (ceea ce echivala cu 1/3 din venitul anual al unui meșteșugar) și 4-5 florini pentru unul simplu (reprezentând contravaloarea a 175 kg de carne de vită sau a 70 de rațe). Aceste date corespund prețurilor cărților din epocă. Către 1508 prețurile au început să scadă drastic din cauza scoaterii pe piață a unor exemplare mai ieftine, cu un format mai mic și cu mult mai multe ilustrații. În paralel cu cele populare au apărut după 1495 și ediții pirat. Piața fiind saturată, cele două splendide variante din 1493 au devenit mult mai greu vandabile²².

Există indicii că Henric al VIII-lea, regele Angliei, a plătit pentru ediția din 1495 a cărții 8 pence și 66 șilingi, ceea ce, echivala cu valoarea a 5 boi și jumătate, sumă exorbitantă, dacă avem în vedere că era vorba despre un exemplar necolorat și nelegat²³. Și atunci dar și în zilele noastre valoarea unui asemenea exemplar poate ajunge la cotații ciudate, în funcție de condițiile de achiziționare (anticariat, „la negru” sau în cadrul licitațiilor). În paralel, de un mare succes se bucură și foile separate cuprinzând imagini de țări și orașe. Din compararea diferitelor date, prețul unei file, în funcție desigur de complexitatea desenului se plasează între 300 și 2.000 de euro, în timp ce, valoarea unui exemplar complet, colorat și într-o stare perfectă de conservare a atins în anul 1999 la Christie's suma de 67.500 lire sterline.

Urmări

Faptul că această Cronică a fost pe gustul publicului contemporan care a făcut sacrificii pentru a o achiziționa s-a reflectat și în rândul savanților și a oamenilor de artă: Sebastian Münster (1488-1552) a preluat pentru Cosmografiile sale descrierile unor orașe, printre care și Nürnbergul, iar cronicile secolului al XVIII-lea încă mai foloseau fragmente din ea. Autorul necunoscut al cărții populare despre „Doktor Faust” a inclus rutele folosite de același Schedel. Și din punct de vedere artistic au existat urmări: Dürer a preluat formatul și tipologia gravurilor pentru marile sale creații, iar călugării mănăstirii Propovăduirii, aflată pe aceeași celebră stradă „Unter der Veste”, unde s-a plămădit Cronică și-au pictat galeria în cruce cu un Chronikon inspirat de xilogravurile lui Wolgemut²⁴.

În secolul XX, datorită edițiilor facsimilate, însoțite și de ample comentarii, Cronică a devenit accesibilă publicului larg.

Cartografia

Și pentru ca această „Cronică a cronicilor” să fie o creație desăvârșită, trebuie amintită contribuția orașului Nürnberg la dezvoltarea cartografiei europene, prin producerea celor mai bune instrumente de măsurat timpul și spațiul, a primelor globurile pământeste și cerești păstrate până în zilele noastre și prin activitatea unor ateliere cartografice vestite. Pe acest temei, conținutul Cronicii se îmbogățește cu două creații care reflectă mentalitatea epocii dar nu o depășesc. Desprinderea de tradițiile scrierilor sfinte și ale Antichității era anevoioasă.

Astfel, fila XIII este ocupată aproape în întregime de o hartă a lumii, inspirată din punctul de vedere al proiecției (pseudo-proiecție conică) din ediția de la Ulm a lui Ptolemeu, publicată cu un deceniu în urmă²⁵. Continentele cunoscute (Europa, Asia și Africa) ocupă spre deosebire de mapamonduri nord-vestul, respectiv estul și sudul²⁶, Scandinavia apare ca o insulă, Dacia ocupă locul Danemarcei de astăzi, iar ca o reminiscență a Evului Mediu apar și „Insulele fericirilor”²⁷, amplasate pe coasta atlantică a Africii. Față de alte creații contemporane, ilustrația se amplifică; personajelor biblice întru chipate de cei trei fii ai lui Noe: Iafet, Cam și Sem²⁸ li se adaugă cele 12 vânturi, personalizate și un brâu casetat cu imagini ale raselor monstruoase, și ele reminiscențe ale gândirii medievale²⁹. Respectând tradiția medievală, Ierusalimul ocupă încă un loc central.

²² La 18 septembrie Johann Schönsperger, tipograf la Augsburg a realizat o nouă tipărire în germană, mai puțin scumpă și cu un format mult mai mic, conținând și mult mai multe ilustrații. La mai puțin de patru luni, la 1 februarie 1497, a publicat o nouă ediție în latină, iar în 1500 o altă versiune în germană. Zahn 2003, 207-208.

²³ Pörtner 1978, 611.

²⁴ Pörtner 1978, 611.

²⁵ Schneider 2006, 32.

²⁶ Pe mapamondurile Evului Mediu Asia ocupa în întregime partea de sus, Europa – jumătatea din stânga a părții inferioare, iar Africa – pe cea din dreapta. Spațiul acordat continentului african era mai mic, deoarece se considera că vegetația abundentă îi modifica echilibrul și putea „cădea” în oceanul planetar.

²⁷ Delumeau 1997, 87-88.

²⁸ Pe un mapamond, datat 1460, creat pentru ducele de Burgundia, mai apare o asemenea reprezentare; Barber 2005, 72.

²⁹ Harvey 1996, 27; Deluz 1992, 41-49.

Ciudat este că nu sunt puse în valoare rezultatele descoperirilor geografice; astfel Africa este legată de un continent sudic, prelungit până la nivelul Asiei.

Ultima filă a Cronicii este împodobită cu o hartă a Europei, atribuită lui Hieronymus Münzer (Monetarius)³⁰, inspirată dintr-o hartă întocmită de cardinalul Cusanus (1401-1464)³¹ către mijlocul secolului al XV-lea, al cărei manuscris, pierdut, a reapărut câteva decenii mai târziu în diferite variante, printre care și aceasta³². Această hartă se revendică a fi una dintre primele creații cartografice tipărite ale Europei, importantă și pentru punerea în valoare a spațiului românesc³³. În acest caz avem de-a face cu o hartă „mentală”, a cărei informație era legată de modul în care un ținut sau altul era perceput³⁴. Pentru Țara Bârsei, un ținut minuscul, dar foarte important în relațiile comerciale cu Nürnbergul, se folosea formatul de literă aplicat țărilor (exemplu GERMANIA MAGNA)³⁵.

Spațiul românesc în text și imagini

Descrierile consacrate Transilvaniei și Valahiei au fost preluate întocmai de Schedel de la părintele său spiritual, Enea Silvio Piccolomini; textul lor a fost publicat în mai multe lucrări apărute și la noi în țară³⁶. Printre numeroasele confuzii și neconcordanțe se strecoară totuși și o serie de adevăruri, cum ar fi acela al originii romanice a valahilor, împărțiți între turci și unguri sau în legătură cu faima europeană a Corvinilor. Real era și conflictul izbucnit între drăculești și dănești, numai că aici ultimii erau transformați... în danezi³⁷. Interesantă rămâne și afirmația, conform căreia valahii trăiau și în Tracia, deci la sudul Dunării, fiind vorba desigur de comunitățile de aromâni și de vlahi. Autorul, în fapt Piccolomini, recunoștea cu sinceritate că „...pentru mine nu este un secret că îmi este foarte trudnic să descriu aceste provincii...”, continuând că asupra lor nici istoricii nu s-au pus de acord.

Pasajele dedicate spațiului românesc sunt completate cu o xilogravură, pe marginea căreia s-au făcut multe speculații. Nu este vorba despre „o imagine fantezistă a Valahiei”, ci pur și simplu despre un clișeu aplicat Franței, Angliei și într-o ediție latină și provinciei germane Hessen³⁸.

Epilog

Speranțele financiare ale realizatorilor nu au fost satisfăcute în întregime. În afara sumei inițiale, care s-a acoperit, Schreyer și Wolgemut au mai primit în 1509 câte 621 florini. În acest răstimp viața locuitorilor de pe „Unter der Veste” a devenit mai liniștită. Toate personajele „Cronicii” au atins vârste venerabile. Koberger a murit în 1513, regretat sincer de cei 13 copii rămași în viață. Un an mai târziu lua drumul veșniciei Hartmann Schedel, în vârstă de 74 de ani; imensa sa bibliotecă ajunsă după 1550 în proprietatea ducelui Albrecht al V-lea alcătuiește astăzi nucleul neprețuit al Bibliotecii de Stat a Bavariei. Michael Wolgemut, geniul artistic al „Cronicii” se săvârșea din viață în 1519, la 82 de ani, după cum arată notița scrisă de Dürer pe portretul dedicat maestrului său. Sebald Schreyer, marele mecenat era îngropat în 1520 în cripta familiei aflată în imediata apropiere a zidului exterior al bisericii Sf. Sebaldus. Averea sa considerabilă revenea în lipsa urmașilor bisericilor, mănăstirilor, spitalelor și azilelor de săraci din orașul natal, odinioară bijuterie a Germaniei³⁹.

³⁰ Hieronymus Münzer, figură prominentă a umanismului european s-a născut în 1437 la Feldkich /Vorarlberg. După studii efectuate la Leipzig și Pavia s-a stabilit în anul 1478 la Nürnberg, unde a practicat nobila meserie de medic. Călătoriile i-au purtat pași către Italia, Franța, Spania și Potugalia. Printre lucrările sale în manuscris, rămase posterității se numără un „Itinerarium hispanicum”. Este și autorul unei scrisori adresate regelui Ioan al II-lea al Portugaliei în care îi sugera că se putea ajunge în Lumea Nouă și prin China (pe atunci era încetățenită credința că Lumea Nouă era o prelungire a continentului asiatic). În 1492 a colaborat cu Behaim la realizarea celebrului „Erdapfel”. Kretschmer, Dörflinger, Wawrick 1986, 512.

³¹ Kupčik 1992, 87-88.

³² <http://www.mapforum.com/06/schedel.htm>; la gravarea acestei hărți într-un format neobișnuit de mare pentru o xilogravură au contribuit Wohlgemut și Pleydenwurff, asistați probabil de ucenicul lor, Dürer, iar sugestiile au fost date de Koberger.

³³ Pe hartă sunt bine marcate Transilvania și Valahia; de asemenea apare pentru prima dată Țara Bârsei sub denumirea de WVRZLAND; Radu 2004, 215.

³⁴ Schneider 2006, 32.

³⁵ Radu 2004, 215.

³⁶ Holban 1968, I, 470, 475.

³⁷ Această confuzie, preluată și de alți autori a stat la baza translației Dacia – Dania. În acea vreme observarea realității nu era punctul forte al învățaților. Verantius, în *Descrierea Transilvaniei, Moldovei și Țării Românești* observă acest lucru. Holban 1968, 399.

³⁸ Schatz 1995, 21-24.

³⁹ Pörtner 1978, 611.

Bibliografie

<http://www.cimec.ro/scripts/Carte/incunabule>

<http://www.mapforum.com/06/Schedel.htm>

- Barber, P. (ed.) 2005, *The map book*, Weidenfeld&Nicolson, The Orion Publishing Group, London.
- Dana, D., Radu, M. 2002, *Transilvania pe harta de la Hereford (sc. XIII)*, Istros 20, 253-265.
- Dana, D., Radu, M. 2004, *Transylvania on the Hereford map (13th century?)*, Cartographica Hungarica 8, Tatabánya, 58-63.
- Delumeau, J. 1997, *Grădina desfătărilor. O istorie a Paradisului*, București.
- Deluz, C. 1992, *Le même et l'autre dans la cartographie médiévale*, Analele Universității București, Istorie, 41-49.
- Flocon, A. 1976, *Universul cărților*, București.
- Harvey, P.D.A. 1996, *Mappa Mundi The Hereford World Map*, Londra.
- Holban, M. 1968, *Călători străini despre țările române*, I, București.
- Kline, N.R. 2003, *Maps of Medieval Thought*, The Boydell Press, Woodbridge.
- Kretschmer, I., Dörflinger, J., Wawrick, F. 1986, *Lexikon zur Geschichte der Kartographie*, Franz Deuticke, I-II, Wien.
- Kupčik, I. 1992, *Alte Landkarten*, Werner Dausien, Hanau.
- Mercier, A. 2003, *Un condensé de l'histoire du monde, Les trois révolutions du livre, Catalogue de l'exposition du musée des Arts et Métiers, 8 octobre 2002-5 janvier 2003*, Imprimerie Nationale, Paris, 267.
- Mirow, J. 1990, *Geschichte des deutschen Volkes*, Casimir Katz, Gernsbach.
- Pavlescu, E. 1970, *Meșteșug și comerț la românii din sudul Transilvaniei (sec. XVII-XIX)*, București.
- Pörtner, R. 1978, *Die Schedelsche Weltchronik von 1493*, Harenberg, Dortmund.
- Radu, M. 2004, *Țara Bârsei în izvoare cartografice (~1450-1699)*, In honorem Gernot Nussbächer, Brașov, 213-221.
- Schatz, E. M. 1995, *Tipărituri Koberger în colecțiile din România*, Revista Bibliotecii Naționale, I, 2, București, 21-24.
- Schieber, M. 2000, *Nürnberg. Eine illustrierte Geschichte der Stadt*, Beck, München.
- Schneider, U. 2006, *Die Macht der Karten*, Darmstadt.
- Shirley, J. 2001, *The mapping of the World, Early Printed World Maps 1472-1700*, London.
- Zahn, P. 2002, *La Weltchronik de Hartmann Schedel (Nuremberg, 1493). Fabrication et diffusion d'un incunable illustré de l'atelier d'Anton Koberger, Les trois révolutions du livre, Catalogue de l'exposition du musée des Arts et Métiers, 8 octobre 2002-5 janvier 2003*, Imprimerie Nationale, Paris, 207-211.

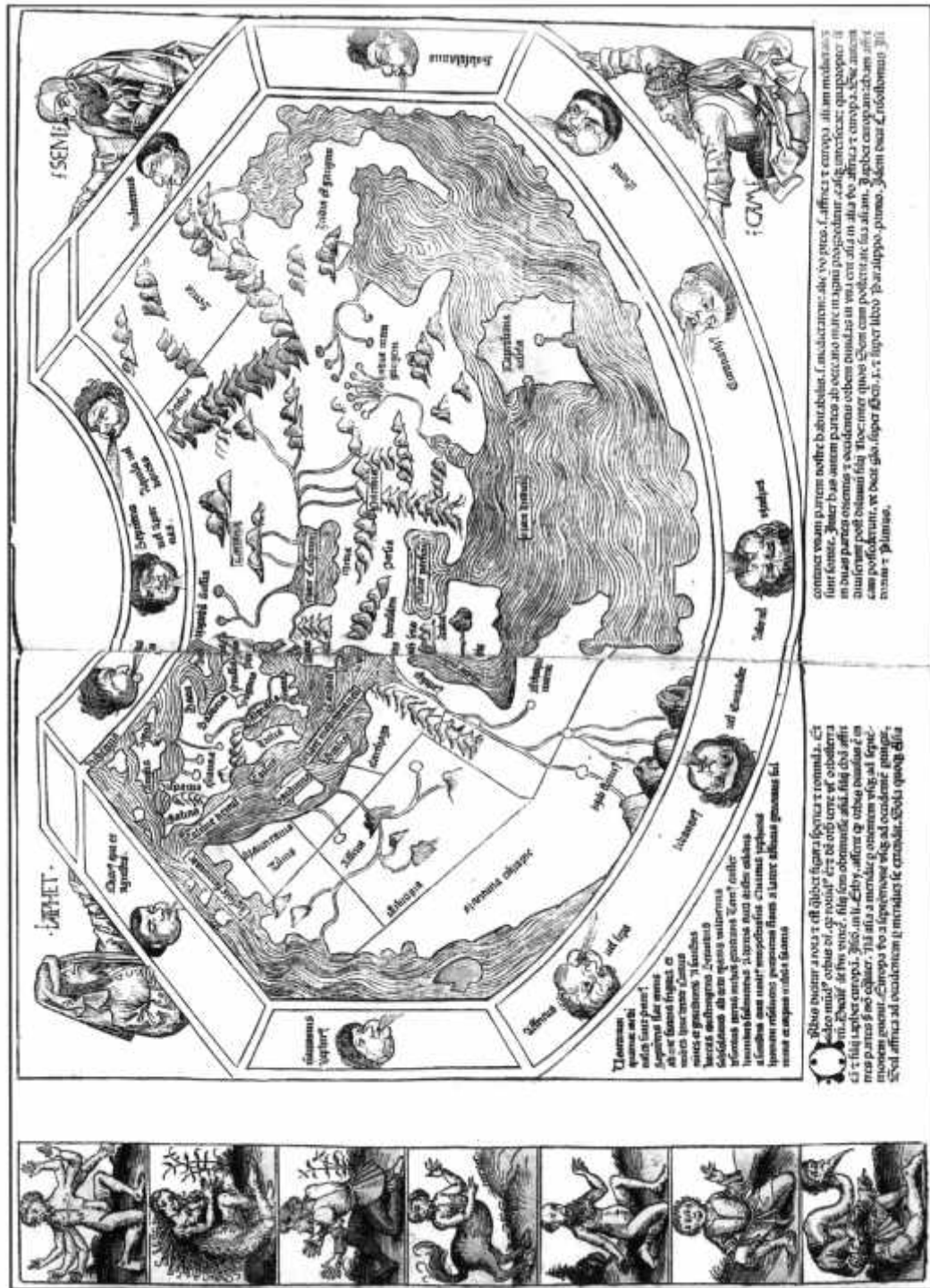


Fig. 1. Harta Lumii inspirată după harta lui Ptolemeu, ediția Ulm. Aceasta menține o serie de imagini folosite în Evul Mediu, cum ar fi diferitele ființe amplasate în partea stângă.

Fig. 1. World map, inspired from Ptolemy's Ulm edition; it preserves a series of images used in the Medieval Ages, such as the „different” beings, placed on the left-side girdle.

